

classes and attestation (monitoring of educational achievements). The recommendations and generalizations presented in this article will help in the future to improve the programs and improve the content of studies in classes on the Ukrainian language and literature in institutions of professional pre-higher education. The prospects for further research include the use of online graphic design tools in Ukrainian language and literature classes at vocational higher education institution.

Key words: *innovations, pedagogical technologies, electronic educational resources, Ukrainian language and literature, institution of vocational pre-higher education*

УДК 378:3

Надія Рабецька

Одеський морехідний фаховий коледж морського та
рибопромислового флоту імені Олексія Соляника
ORCID ID 0009-0005-5241-9473
DOI 10.24139/2312-5993/2023.01/107-115

ДИНАМІКА ЗМІН РЕЗУЛЬТАТІВ РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ ЗА КОГНІТИВНИМ КРИТЕРІЄМ

У статті проаналізовано стан дослідження проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери згідно когнітивного критерію, уточнено зміст понять «професійна діяльність фахівців соціономічної сфери», «комунікативна компетентність», обґрунтовано педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери.

З'ясовано, що спільним для всіх професій соціономічної сфери є робота з людьми, надання їм необхідної допомоги, що вимагає від майбутніх фахівців набуття відповідних знань, умінь і навичок, певного досвіду щодо організації позитивного спілкування й ефективної взаємодії з довколишніми людьми у вирішенні нестандартних життєво значущих для них ситуаціях, що виникають. До цього типу належать професії, які відповідають таким ознакам: предметом праці виступає інша людина чи група людей; основними виробничими завданнями працівника є безпосередній вплив на інших людей (навчання, виховання, лікування й догляд, інформаційне й соціально-побутове обслуговування); успішність професійної діяльності значною мірою залежить від умінь працівника встановлювати безпосередні соціальні контакти; головними знаряддями праці є вербальні (мовлення) і невербальні (міміка, жести, виразні рухи) засоби спілкування.

Ключові слова: *комунікативна компетентність, майбутні фахівці соціономічної сфери, професійна діяльність представників соціономічної сфери, педагогічні умови, когнітивний критерій моделі формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери.*

Постановка проблеми. Професійна діяльність майбутніх фахівців соціономічної сфери (практичні психологи, соціальні педагоги, соціальні працівники, правознавці та ін.) належить до типу «людина – людина» і ґрунтується на спілкуванні з людьми, які потребують певної допомоги та

захисту в ситуаціях, що виникли в їхньому житті. З огляду на це, у процесі навчання, крім набуття необхідних професійних знань і вмінь, постає необхідність формування в майбутніх фахівців-соціологів життєво значущих знань, умінь, навичок, розвитку здатності використовувати свій особистісний потенціал у взаємодії з людьми, тобто формування їхньої комунікативної компетентності.

Аналіз актуальних досліджень. Різноманітні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців соціологічної сфери стали предметом досліджень багатьох учених (Ю. Бреус, Л. Буркова, І. Візнюк, С. Гвозд'їй, І. Грицюк, С. Долинний, В. Ісаєв, Р. Каверіна, О. Карпенко, В. Корнєщук, Л. Онуфрієва, Л. Руденко, Н. Серебровська, С. Сорокоумова, К. Ткаченко) та ін.

Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців соціологічної сфери, питання формування їхньої комунікативної компетентності за змістовністю когнітивного критерію залишається актуальним.

Метою статті є динаміка змін результатів рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціологічної сфери за когнітивним критерієм.

Професійна діяльність представників соціологічної сфери – це процес їхньої безпосередньої взаємодії з людиною чи групою людей, під час якої вони усвідомлено використовують професійні знання, вміння й навички, надаючи необхідну соціальну, психологічну, правову допомогу тим, хто її потребує, у вирішенні складних життєвих ситуацій (Візнюк, Поліщук, Долинний, 2022).

Комунікативна компетентність є складним інтегральним утворенням особистості, що характеризується розвиненими особистісними якостями й наявністю знань норм і правил комунікативної поведінки в суспільстві, практичних умінь та навичок, необхідних для здійснення конструктивної взаємодії з довколишніми людьми, і здатністю до їх використання в професійній діяльності (Кожем'яко, 2015).

Визначено *педагогічні умови* формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціологічної сфери: усвідомлення майбутніми фахівцями варіативності комунікативної взаємодії у соціальній сфері; озброєння студентів комунікативними моделями поведінки в соціальній сфері; забезпечення педагогічної підтримки становлення майбутніх фахівців соціологічної сфери як суб'єктів професійної комунікації.

Виклад основного матеріалу. Презентуємо одержані результати за визначеними критеріями сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери в тій послідовності і тими методиками, що й на констатувальному етапі експерименту.

Експериментальна робота проводилась зі студентами двох потоків упродовж двох років (1–2 курси) зі студентами, які навчаються спеціальностями: 231 «Соціальна робота», 053 «Психологія», 081 «Право» Експериментальну групу, де впроваджувалась експериментальна методика в ході реалізації педагогічних умов формування комунікативної компетентності склали студенти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (ЕГ – 120 осіб). Студенти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка склали контрольну групу (КГ – 122 особи), які навчалися за традиційною програмою, без упровадження педагогічних умов формування комунікативної компетентності.

Так, за показниками когнітивного критерію сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери було виявлено, що після проведення формувального етапу експерименту відбулися значні зміни в експериментальній групі. У контрольній групі результати змінилися не так суттєво, як в експериментальній.

За показником когнітивного критерію «Обізнаність зі специфікою професійного спілкування» на прикінцевому етапі експерименту одержано такі результати: достатній рівень засвідчили 40,0% студентів ЕГ (було 18,3%) і 23,8% КГ (було 18,6%), задовільний рівень виявили 48,3% респондентів ЕГ (було 45,0%) та 47,5% КГ (було 44,1%), на низькому рівні залишилося 11,7% майбутніх фахівців-соціономів ЕГ (було 36,7%) і 28,7% КГ (було 38,3%).

Результати за показником «Наявність знань професійної термінології на прикінцевому етапі експерименту виявилися такими:

«Чи зацікавлені Ви у вивченні професійної термінології?»: достатній рівень – 37,4% респондентів ЕГ та 24,4% КГ, задовільний рівень – 47,6% студентів ЕГ (було 45,5%) та 46,1% КГ (було 45,2%), низький рівень – 15,0% майбутніх фахівців ЕГ (було 38,5%) та 29,5% КГ (було 36,9%);

«Чи мають значення знання термінології для майбутньої професійної діяльності?»: достатній рівень – 37,5% респондентів ЕГ (було 15,9%) та 24,7% КГ (було 18,2%), задовільний рівень – 47,4%

студентів ЕГ (було 46,1%) і 45,9% КГ (було 45,4%), низький рівень – 15,1% майбутніх фахівців ЕГ (було 38,0%) та 29,4% КГ (було 36,4%);

«Чи вивчаєте Ви додатково (самостійно) нові для Вас професійні поняття?»: достатній рівень – 37,7% респондентів ЕГ (було 15,4%) та 24,5% КГ (було 18,1%), задовільний рівень – 47,7% студентів ЕГ (було 45,3%) та 46,0% КГ (було 44,9%), низький рівень – 14,6% майбутніх фахівців ЕГ (було 39,3%) та 29,5% КГ (було 37,0%);

«Чи цікавитесь Ви новинами та змінами, що відбуваються в обраній Вами фаховій діяльності?»: достатній рівень – 37,4% респондентів ЕГ (було 15,7%) та 24,3% КГ (було 17,8%), задовільний рівень – 47,5% студентів ЕГ (було 45,6%) та 45,7% КГ (було 45,1%), низький рівень – 15,1% майбутніх фахівців ЕГ (було 38,7%) та 30,0% КГ (було 37,1%);

«Чи вважаєте Ви за потрібне продовжувати удосконалювати сформований словниковий запас після закінчення навчання?»: достатній рівень – 37,3% респондентів ЕГ (було 15,9%) та 24,4% КГ (було 18,1%), задовільний рівень – 47,6% студентів ЕГ (було 45,7%) та 45,9% КГ (було 45,0%), низький рівень – 15,1% майбутніх фахівців ЕГ (було 38,4%) та 29,7% КГ (було 36,9%);

«Чи погоджуєтесь Ви з тим, що справжнього фахівця соціономічної сфери характеризує рівень володіння «мовою фаху?»: достатній рівень – 37,7% респондентів ЕГ (було 15,7%) та 24,8% КГ (було 17,9%), задовільний рівень – 47,5% студентів ЕГ (було 45,7%) та 46,1% КГ (було 45,3%), низький рівень – 14,8% майбутніх фахівців ЕГ (було 38,6%) та 29,1% КГ (було 36,8%);

«Чи зацікавлені Ви в пошуках нових способів запам'ятовування складних для сприйняття професійних термінів?»: достатній рівень – 37,4% респондентів ЕГ (було 15,8%) та 24,6% КГ (було 18,1%), задовільний рівень – 47,4% студентів ЕГ (було 45,6%) та 46,0% КГ (було 45,0%), низький рівень – 15,2% майбутніх фахівців ЕГ (було 38,6%) та 29,4% КГ (було 36,9%);

«Чи використовуєте Ви знання професійної термінології під час налагодження комунікативних відносин (на заняттях)?»: достатній рівень – 37,8% респондентів ЕГ (було 15,6%) та 24,5% КГ (було 17,8%), задовільний рівень – 47,7% студентів ЕГ (було 46,1%) та 45,9% КГ (було 45,4%), низький рівень – 14,5% майбутніх фахівців ЕГ (було 38,3%) та 29,6% КГ (було 36,8%);

«Чи полегшують Вам знання професійної термінології виконання навчальних завдань?»: достатній рівень – 37,3% респондентів ЕГ (було 15,7%) та 24,4% КГ (було 17,9%), задовільний рівень – 47,4% студентів ЕГ (було 45,9%) та 45,7% КГ (було 45,2%), низький рівень – 15,3% майбутніх фахівців ЕГ (було 38,4%) та 29,9% КГ (було 36,9%);

«Чи працюєте Ви над збагаченням власного термінологічного словника професіоналізмами?»: достатній рівень – 37,7% респондентів ЕГ (було 15,6%) та 24,7% КГ (було 17,8%), задовільний рівень – 47,8% студентів ЕГ (було 45,7%) та 45,8% КГ (було 45,3%), низький рівень – 14,5% майбутніх фахівців ЕГ (було 38,7%) та 29,5% КГ (було 36,9%);

«Чи акцентуєте Ви увагу на незнайомих для вас економічних термінах та записуєте їх у власний термінологічний словник?»: достатній рівень – 37,6% респондентів ЕГ (було 15,9%) та 24,3% КГ (було 18,2%), задовільний рівень – 47,6% студентів ЕГ (було 46,0%) та 45,6% КГ (було 44,9%), низький рівень – 14,8% майбутніх фахівців ЕГ (було 38,1%) та 30,1% КГ (було 36,9%);

«Чи цікавлять Вас професійні жаргонізми та професіоналізми?»: достатній рівень – 37,5% респондентів ЕГ (було 15,9%) та 24,8% КГ (було 18,1%), задовільний рівень – 47,5% студентів ЕГ (було 45,8%) та 46,2% КГ (було 45,5%), низький рівень – 15,0% майбутніх фахівців ЕГ (було 38,3%) та 29,0% КГ (було 36,4%);

«Чи погоджуєтесь Ви з тим, що знання професійної термінології сприятимуть значним успіхам у професійній діяльності?»: достатній рівень – 37,4% респондентів ЕГ (було 16,2%) та 24,6% КГ (було 18,3%), задовільний рівень – 47,4% студентів ЕГ (було 46,1%) та 45,8% КГ (було 18,6%), низький рівень – 15,2% майбутніх фахівців ЕГ (було 37,7%) та 29,6% КГ (було 36,8%);

«Чи подобається Вам вивчати нові економічні поняття, розкривати їх сутність та використовувати їх при вирішенні професійних завдань?»: достатній рівень – 37,6% респондентів ЕГ (було 15,7%) та 24,5% КГ (було 17,7%), задовільний рівень – 47,7% студентів ЕГ (було 45,6%) та 45,6% КГ (було 45,3%), низький рівень – 14,7% майбутніх фахівців ЕГ (було 38,7%) та 29,9% КГ (було 37,0%);

«Чи шукаєте Ви нові джерела розширення знань професійної термінології?»: достатній рівень – 37,7% респондентів ЕГ (було 15,7%) та 24,7% КГ (було 17,9%), задовільний рівень – 47,6% студентів ЕГ

(було 45,9%) та 46,3% КГ (було 45,0%), низький рівень – 14,7% майбутніх фахівців ЕГ (було 38,4%) та 29,0% КГ (було 37,1%);

«Ви легко запам'ятовуєте професійні терміни при вивченні фахових дисциплін?»: достатній рівень – 37,5% респондентів ЕГ (було 15,8%) та 24,5% КГ (було 18,0%), задовільний рівень – 47,4% студентів ЕГ (було 45,9%) та 45,8% КГ (було 45,2%), низький рівень – 15,1% майбутніх фахівців ЕГ (було 38,3%) та 29,7% КГ (було 36,8%).

За результатами тестування знань щодо специфіки віртуальної комунікації за показником когнітивного критерію на прикінцевому етапі експериментального дослідження на достатньому рівні зафіксовано 40,8% студентів ЕГ (було 19,2%) і 23,8% КГ (було 21,3%), задовільний рівень виявили 48,3% респондентів ЕГ (було 46,7%) та 44,3% КГ (було 45,9%), на низькому рівні залишилося 10,8% майбутніх фахівців-соціономів ЕГ (було 34,1%) і 31,9% КГ (було 32,8%).

Рівень обізнаності майбутніх фахівців соціономічної сфери із сутністю комунікативних бар'єрів за показником когнітивного критерію також змінився на краще в обох групах. Результати тестування виявилися такими: достатній рівень засвідчили 38,3% студентів ЕГ (було 16,7%) і 23,0% КГ (було 20,5%), задовільний рівень виявили 49,2% респондентів ЕГ (було 45,8%) та 45,9% КГ (було 42,6%), низький рівень зафіксовано у 12,5% майбутніх фахівців-соціономів ЕГ (було 37,5%) і 31,1% КГ (було 36,9%).

Порівняльні результати рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери за показниками когнітивного критерію на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту подано в таблиці 1.

Як свідчать дані таблиці 1, на прикінцевому етапі експерименту за показником «Обізнаність зі специфікою професійного спілкування» достатній рівень виявили 40,0% студентів ЕГ (було 18,3%) і 23,8% КГ (було 18,6%), задовільний рівень – 48,3% респондентів ЕГ (було 45,0%) і 47,5% КГ (було 44,1%), низький рівень – 11,7% майбутніх фахівців ЕГ (було 36,7%) і 28,7% КГ (було 38,3%). За показником «Наявність знань професійної термінології» на достатньому рівні перебувало 37,5% студентів ЕГ (було 15,8%) і 24,6% КГ (було 18,0%), на задовільному рівні – 47,5% респондентів ЕГ (було 45,8%) і 45,9% КГ (було 45,1%), на низькому рівні залишилося 15,0% майбутніх фахівців ЕГ (було 38,4%) і 29,5% КГ (було 36,9%). За показником «Обізнаність зі специфікою віртуальної комунікації» достатній рівень зафіксовано у 40,8% студентів ЕГ (було

19,2%) і 23,8% КГ (було 21,3%), задовільний рівень – у 48,3% респондентів ЕГ (було 46,7%) і 44,3% КГ (було 45,9%), низький рівень – у 10,8% майбутніх фахівців ЕГ (було 34,1%) і 31,9% КГ (було 32,8%).

Таблиця 1

Порівняльні результати рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери за когнітивним критерієм на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту (у %)

Показники	Етапи	Достатній рівень		Задовільний рівень		Низький рівень	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Обізнаність зі специфікою професійного спілкування	Конст.	18,3	18,6	45,0	44,1	36,7	38,3
	Прикін.	40,0	23,8	48,3	47,5	11,7	28,7
Наявність знань професійної термінології	Конст.	15,8	18,0	45,8	45,1	38,4	36,9
	Прикін.	37,5	24,6	47,5	45,9	15,0	29,5
Обізнаність зі специфікою віртуальної комунікації	Конст.	19,2	21,3	46,7	45,9	34,1	32,8
	Прикін.	40,8	23,8	48,3	44,3	10,8	31,9
Обізнаність із сутністю комунікативних бар'єрів	Конст.	16,7	20,5	45,8	42,6	37,5	36,9
	Прикін.	38,3	23,0	49,2	45,9	12,5	31,1
\bar{X}	Конст.	17,5	19,7	45,8	44,3	36,7	36,0
	Прикін.	39,2	23,8	48,3	45,9	12,5	30,3

За показником «Обізнаність із сутністю комунікативних бар'єрів» на достатньому рівні перебувало 38,3% респондентів ЕГ (було 16,7%) і 23,0% КГ (було 20,5%), на задовільному рівні – 49,2% студентів ЕГ (було 45,8%) і 45,9% КГ (було 42,6%), на низькому рівні – 12,5% майбутніх фахівців ЕГ (було 37,5%) і 31,1% КГ (було 36,9%).

Загалом за показниками когнітивного критерію достатній рівень комунікативної компетентності виявили 39,2% студентів ЕГ (було 17,5%) і 23,8% КГ (було 19,7%), задовільний рівень – 48,3% респондентів ЕГ (було 45,8%) і 45,9% КГ (було 44,3%), низький рівень – 12,5% майбутніх фахівців-соціономів ЕГ (було 36,7%) і 30,3% КГ (було 36,0%).

Динаміку сформованості рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери за когнітивним критерієм на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту подано на рис. 1.

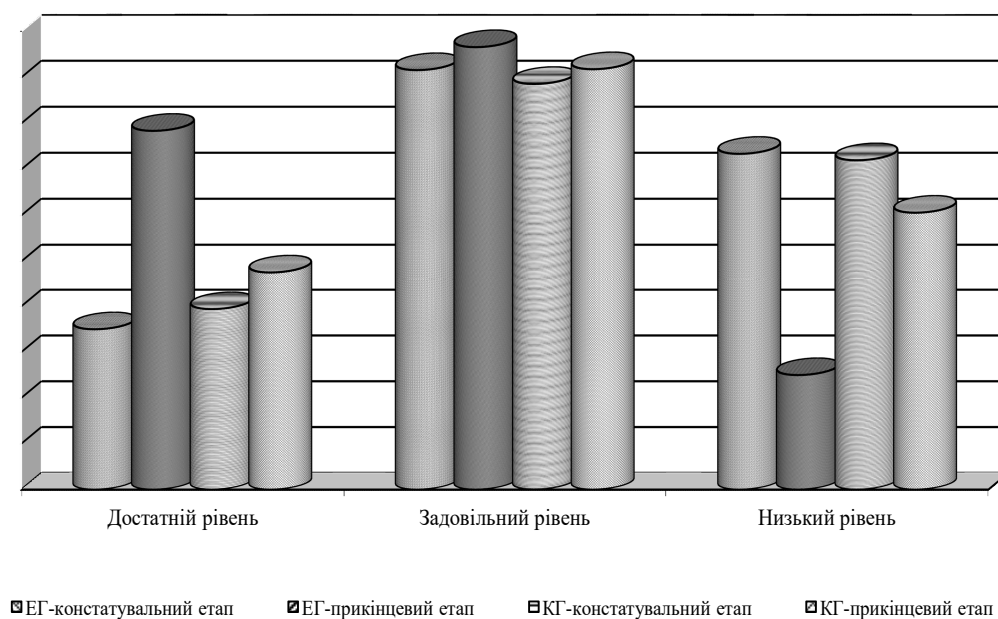

Рис. 1. Динаміка змін результатів рівнів сформованості комунікативної компетентності за когнітивним критерієм на констатувальному та прикінцевому етапах (у %)

Як видно з рис. 1, відчутні зміни в рівнях сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери за когнітивним критерієм відбулися в експериментальній групі, в якій відповідно до мети дослідження проводилася цілеспрямована робота. Так, на достатньому рівні результати збільшилися на 21,7%, на задовільному рівні – на 2,5%, на низькому рівні зменшилися на 24,2%.

У контрольній групі зміни, що відбулися в рівнях сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери за означеним критерієм, не такі суттєві порівняно з експериментальною групою: на достатньому рівні результати збільшилися на 4,1%, на задовільному – на 1,6%, на низькому рівні результати зменшилися на 5,7%.

Висновок. Таким чином, на прикінцевому етапі результати за когнітивним критерієм змінилися в обох групах. Натомість в експериментальній групі вони виявилися більш суттєвими завдяки проведенню формульованого експерименту з упровадженням визначених педагогічних умов на заняттях спецкурсу «Основи формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери», навчальних дисциплін «Вступ до спеціальності», «Психологія», «Педагогіка», «Культурологія», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», які містили додатковий теоретичний

матеріал щодо сутності комунікативної компетентності, були спрямовані на опанування практичних навичок комунікативної взаємодії під час занять і позааудиторних творчих заходів, а також самостійної роботи професійного спрямування, що впливало на формування в майбутніх фахівців соціономічної сфери необхідних особистісних і професійних якостей як суб'єктів комунікативної взаємодії. У контрольній групі, де така робота не проводилася, результати виявилися нижчими.

ЛІТЕРАТУРА

- Візнюк, І. М., Поліщук, А. С., Долинний, С. С. (2022). *Agile-ретроспективи деструктивних чинників внутрішньої конфліктності педагогів у ЗВО*. Вінниця: Вид-во ТОВ «Друк» (Vizniuk, I. M., Polishchuk, A. S., Dolyunny, S. S. (2022). *Agile-retrospectives of destructive factors of internal conflict of teachers in higher education institutions*. Vinnytsia: Publishing House "Druk" LLC).
- Кожем'яко, Н. В. (2015). *Формування комунікативної компетентності майбутніх молодших спеціалістів з правознавства у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін* (дис... канд. пед. наук: 13.00.04). К. (Kozhemyako, N. V. (2015). *Formation of communicative competence of future junior law specialists in the process of studying psychological and pedagogical disciplines* (dissertation of candidate of pedagogic sciences: 13.00.04). K.).

SUMMARY

Rabetska Nadiia. Dynamics of changes in the results of levels of formation of communicative competence of future specialists in the socio-economic sphere according to the cognitive criterion.

The article analyzes the state of research on the problem of the formation of communicative competence of future specialists in the socio-economic sphere according to the cognitive criterion, specifies the content of the concepts "professional activity of specialists in the socio-economic sphere", "communicative competence", substantiates the pedagogical conditions for the formation of communicative competence of future specialists in the socio-economic sphere.

It was found that all professions in the socio-economic sphere have in common work with people, providing them with the necessary assistance, which requires future professionals to acquire relevant knowledge, abilities and skills, certain experience in organizing positive communication and effective interaction with people around them in solving non-standard life problems situations that are significant for them that arise. This type includes professions that correspond to the following characteristics: the subject of work is another person or a group of people; the main production tasks of the employee are a direct influence on other people (education, education, treatment and care, information and social and household services); the success of professional activity largely depends on the employee's ability to establish direct social contacts; the main tools of work are verbal (speech) and non-verbal (mimicry, gestures, expressive movements) means of communication.

Key words: *communicative competence, future specialists of the socio-economic sphere, professional activity of representatives of the socio-economic sphere, pedagogical conditions, cognitive criterion of the model of formation of communicative competence of future specialists of the socio-economic sphere.*